

THE RIGHTS OF THE CHILD HIGHLIGHTED IN LITERARY TEXTS IN PRIMARY EDUCATION

DREPTURILE COPILULUI RELIEFATE ÎN TEXTELE LITERARE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR

Elena-Roxana IRINA,
profesor-metodist, grad didactic I, Casa Corpului Didactic Neamț,
județul Neamț, România, doctorandă U.P.S. „Ion Creangă” Chișinău

CZU: 373.3.02:028

Summary: Defending the rights of the child is the responsibility of the international community. The rights of the child are mentioned internationally in various treaties and laws. Characters in literary texts can highlight certain rights of the child, violated or not, from which students can form both an appropriate moral conduct, and can be prepared for society, while manifesting responsible and correct behavior. Through literary texts, there is guidance and stimulation of students' thinking, in a systematic, realistic and critical manner. Children's literature offers a wide range of literary texts, with various characters with an impact on students.

Rezumat: Apărarea drepturilor copilului este responsabilitatea comunității internaționale. Drepturile copilului sunt menționate la nivel internațional în diferite tratate și legi. Personajele din textele literare pot reliefa anumite drepturi ale copilului, încălcate sau nu, din care elevii pot să își formeze atât o conduită morală adecvată, și pot fi pregătiți pentru societate, manifestându-și în același timp un comportament responsabil și corect. Prin textele literare, are loc îndrumarea și stimularea gândirii elevilor, într-o manieră sistematică, realistă și critică. Literatura pentru copii oferă o paletă largă de texte literare, cu personaje variate cu impact asupra elevilor.

Key words: children's rights, student, literary text, characters, literature

Cuvinte-cheie: drepturile copilului, elev, text literar, personaje, literatură

Toți copiii trebuie să se bucure de toate drepturile, indiferent de religie, etnie, stare de sănătate, stare materială etc. Apărarea drepturilor copilului este responsabilitatea comunității internaționale. Avem în vedere idealurile proclamate în Carta Națiunilor Unite, în care viitorul omenirii depinde de modul în care copilul este pregătit pentru viață în spiritul păcii, demnității, libertății, egalității și solidarității.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea a apărut interesul pentru drepturile copilului, atunci când a luat naștere prima mișcare preocupată de aspecte referitoare la dezvoltarea copilului, care pleda pentru protecția copilului împotriva neglijării, exploatării și violenței.

Drepturile copilului sunt menționate la nivel internațional în Convenția drepturilor copilului (1989), Tratatul de la Lisabona (2007) etc, iar la nivel național în legi, România fiind printre primele state care au ratificat Convenția ONU, prin Legea nr.18/28 septembrie 1990, pentru ca în 2004 să se adopte Legea nr. 272 pentru protecția și promovarea drepturilor copilului.

La data de 20 noiembrie 1989, s-a adoptat Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, intrând în vigoare în septembrie 1991, ratificată de aproape toate statele lunii exceptând Statele Unite ale Americii și Somalia. La data de 2 septembrie 1990, Convenția privind drepturile copilului a devenit lege internațională.

În România, toate persoanele au obligația de a respecta și de a garanta drepturile copilului stabilite prin Constituția României și prin lege, în concordanță cu prevederile Convenției ONU.

Copiii au dreptul la viață, la un nume și o naționalitate, la educație, la îngrijire medicală, la joacă și timp liber, au dreptul de a-și exprima liber ideile, de a fi protejat împotriva oricărei forme de violență, abuz sau neglijență etc.[3, p.1]

La școală, drepturile copilului pot fi identificate și în textele literare. Astfel, elevul citește, înțelege și acționează așa cum este corect și moral, personajele din textele literare oferind posibilitatea identificării și comparării comportamentelor dezirabile, pentru că așa cum spunea Ion Creangă „cartea îți aduce mângâiere...din ea culegi multă înțelepciune.“

Seria de proclamații legate de drepturile copilului, elaborate în anul 1923 de către Eglantyne Jebb, cea care a pus bazele organizației Salvați copiii, se vor regăsi în anul 1924 în Declarația de la Geneva privind drepturile copilului. Criteriile din documentele inițiale realizate de Jebb [5] au fost:

Copilul trebuie să dispună de mijloacele necesare pentru dezvoltarea sa normală, atât material cât și spiritual

Copilul care este flămând trebuie să fie hrănit, copilul care este bolnav trebuie să fie îngrijit, copilul delincvent trebuie să fie recuperat, iar orfanul și văduva trebuie să fie protejați.

Personaje din textele literare care surprind acest aspect, ar putea fi: Lizuca din *Dumbrava minunată*, de Mihail Sadoveanu, Albă ca zăpada din poveste *Albă-ca-zăpada* de Frații Grimm, Cenușăreasa, din *Cenușăreasa* de Frații Grimm, cei doi frați Hansel și Gretel din povestea cu același nume, scrisă de Frații Grimm.

În literatura pentru copii, sunt reliefate personaje cu dizabilități precum: Soldățelul de plumb și Mica sirenă, din poveștile lui Hans Christian Andersen, Neghiniță de Barbu Ștefănescu Delavrancea, Heidy, din povestea scrisă de Johana Spyri.

În vremurile de primejdie, copilul trebuie să primească primul îngrijire.

Legile internaționale și cele românești interzic orice fel de abuz asupra copilului, un personaj neglijat fiind Lizuca, din *Dumbrava minunată* scrisă de Mihail Sadoveanu.

Copilul care este temporar sau permanent lipsit de mediul său familial, sau care nu poate fi lăsat în acest mediu are dreptul la protecție și asistență specială din partea statului, după cum se poate identifica prin personajul Oliver Twist din *Aventurile lui Oliver Twist*, de Charles Dickens.

Copilul trebuie să fie pus în poziția de a-și câștiga traiul, și trebuie protejat împotriva oricărei forme de exploatare.

În textul literar, exploatarea copilului prin muncă o găsim în *Singur pe lume* de Hector Malot, unde micul orfan Remi dă piept cu viața și se confruntă cu adevărate drame și la Cenușăreasa.

În Convenția drepturilor copiilor, este prevăzută protejarea copiilor separați de familie, copiilor cu handicap, copiilor care sunt victime ale exploatării, copii refugiați, copii victime ale războiului. Personaje discriminate, identificăm în literatura universală, precum: Tom Canty, fiul lipsit de iubire al unei cerșetoare și a unui tâlhar, din *Print și cerșetor*, de Mark Twain, Rățușca cea urâtă, în poveste cu același nume scrisă de Hans Christian Andersen, fata moșului din *Fata babei și fata moșului* de Ion Creangă.

Dreptul la un nume și o naționalitate aparține fiecărui copil încă de la naștere. [4, p.10]

În literatură, personaje lipsite de identitate întâlnim în *Crăiasa zăpezii* de Hans Christian Andersen, unde Karl nu mai știa cine este deoarece Crăiasa Zăpezii îi furase identitatea.

Dreptul la educație este unul dintre drepturile fundamentale ale Convenției internaționale pentru drepturile copilului, deoarece orice copil trebuie să primească o educație menită să îi permită dezvoltarea proprie, în condiții nediscriminatorii, a aptitudinilor și a personalității sale. Educația sau lipsa acesteia se regăsește la multe personaje, într-o diversitate de texte literare, în literatura română îl întâlnim pe Nică, în *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă, care are o aventură impresionantă în drumul lui spre educație.

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii europene prevede la dreptul de a-și exprima opinia că „ orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a transmite informații sau idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere”. În acest sens facem trimitere la basmul lui Petre Ispirescu, *Sarea în bucate*, unde fata cea mică va suferi consecințele susținerii propriei păreri.

Dreptul la asistență pentru copiii aflați în conflict cu legea este reliefat în literatura universală de personajul Pinocchio, din *Pinocchio* de Carlo Collodi.

Literatura pentru copii, română sau internațională, cu precădere basmele, nu și-a pierdut niciodată efectul magic pe care îl poate avea asupra dezvoltării personale a elevilor, prin lectură dezvoltându-se abilități cheie de concentrare și autodisciplină.

Constantin Parfene, în *Metodica studierii limbii și literaturii române în școală*, precizează că studiul textului literar presupune următoarele etape [2, p. 184]:

1. Prolectura: ghicirea conținutului pe baza imaginii, a titlurilor, cuvintelor-cheie, brainstorming, citirea sau audierea unei secvențe cu aceeași tematică, citirea primei și ultimii propoziții a textului, ghicind ideile principale.
2. Lectura: lectura pe secvențe, scrierea întrebărilor, notarea ideilor principale, extragerea afirmațiilor cheie.
3. Postlectura: redactarea rezumatului, scrierea eseurilor de diferite tipuri, argumentarea propriilor opinii, formularea concluziilor.

Metodele de lucru cu textul literar, prin care elevul poate identifica din caracteristicile personajelor sau din acțiunea propriu-zisă, încălcarea sau respectarea drepturilor copilului, ar putea fi:

- Procesul judiciar simulat, prin care se solicită elevilor să organizeze un proces de judecată, în care să examineze comportamentul unui personaj. Elevul va constitui un dosar al comportamentului personajului și apoi să aducă probe „pro/pentru” și „contra” în ceea ce privește vina/răspunderea/atitudinea lui. Apoi se pronunță sentința.
- Conferința de presă [1, p.112]: elevii sunt împărțiți în invitați și jurnaliști. În calitate de invitați pot fi personajele textului sau autorul cărții. Elevii vor avea rol de jurnaliști, adresând întrebări referitoare la mesajul operei literare, la comportamentul personajelor, la sensul unor expresii, întrebări adaptate situației cotidiene, dar care vizează o problemă comună. Elevii-jurnaliști se vor prezenta, anunțând denumirea ziarului sau a revistei pe care o reprezintă, și vor adresa întrebări care solicită opinia personajului literar vizavi de o situație desprinsă din textul literar sau cu o situație similar din viața elevilor. Discuția se desfășoară pe un ton amical, facilitând emiterea unor idei originale, exprimarea părerilor despre textul literar/atitudinea personajelor, exprimarea emoțiilor și sentimentelor proprii cu privire la situațiile narrative, acceptarea/neacceptarea/dezaprobarea de către elevi a unor comportamente ale personajelor.
- Corespondența literară [1, p.92] reprezintă un procedeu de fixare a cunoștințelor prin luarea atitudinii vizavi de evenimentele narrative, de trăirile afective ale eului liric, de complexitatea personajelor. Accentul este pus pe elementul creativ, solicitând elevul să își exteriorizeze emoțiile printr-o comunicare scrisă cu un personaj literar. Prin această metodă, elevul poate: să scrie o scrisoare personajului literar în care să își exprime gratitudinea față de faptele lui, să scrie o scrisoare personajului literar în care să argumenteze de ce îl consideră un adevărat prieten, să scrie o scrisoare personajului literar antierou prin care să îl îndrume spre un comportament decent, să scrie o scrisoare personajului literar în care să îi adreseze trei

întrebări care îl frământă, vizavi de comportamentul lui, să scrie o scrisoare personajului literar în care să îi dea trei sfaturi pentru depășirea situației dificile în care se află etc.

Ar putea fi aplicate și judecata în triadă și controversa academică, ca metodele de studiu al textului literar în contextul apărării/conștientizării drepturilor copiilor.

- Brainstormingul cu mapa de imagini, care stimulează generarea de idei evitând blocajele cognitive și emoționale și valorificând asociația mentală a fiecărui elev. Etapele aplicării acestei metode sunt: lectura textului, lansarea problemei, organizarea brainstormingului oral cu toată clasa, prezentarea unei imagini, brainstormingul individual inspirat de imagine, formularea concluziei pe referitoare la problemă, pornind de la ideile expuse pe parcursul brainstormingului.
- Jocul figurilor de stil care are la bază asociația și comparația ca operații ale gândirii și contribuie la dezvoltarea capacităților creative ale elevilor. Această tehnică va fi aplicată respectându-se etapele: prezentarea termenilor-cheie, atribuirea unor însușiri fiecărui cuvânt sau fiecărei acțiuni neobișnuite în vederea obținerii unor sintagme inedite, discutarea îmbinărilor de cuvinte formate din punct de vedere al originalității și conotațiilor, selectarea îmbinărilor de cuvinte în componența cărora intră termenii cheie cu care au lucrat până la acel moment, compararea îmbinărilor de cuvinte realizate de elevi cu cele din text, descifrarea conotațiilor sintagmelor din textul literar, având în vedere ineditul expresiei, forța de sugestie, viziunea autorului, stările trăite, obținute în sistemul figurilor de stil.
- Pictura verbală: care plasează elevii într-o situație imaginară, aceștia se află în fața unor tablouri desprinse din opera literară. Elevii vor utiliza termeni specifici din artă. Cadrul didactic va formula întrebări care țin de termenii-cheie din artă. Elevii vor pătrunde în atmosfera textului literar, vor observa rolul detaliilor în transmiterea unei stări de spirit.

Dintre principiile care oferă elevilor libertatea imaginației și opiniei, în contextual respectării drepturilor copilului, principiul actualizării experienței estetice și a celei de viață a elevilor vizează activizarea, realizarea și valorificarea potențialului creative. Astfel, se utilizează experiența estetică a elevilor în noi situații, reevaluarea prin stabilirea de noi cunoștințe, apropierea problemelor abordate în opera literară de cele care îi frământă pe ei. Se stimulează empatia elevilor față de personajele selectate, antrenarea inteligenței, imaginației și creativității elevilor, formarea unor anumite convingeri.[1, p. 69]

Referințe bibliografice:

1. Marin M. Didactica lecturii. Arad: Editura Universității Aurel Vlaicu, 2013. p. 69,92,112 ISBN 978-973-752-662-5
2. Parfene C. Metodica studierii limbii și literaturii române în școală. Iași: Polirom, 1999.184 p.
3. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, ratificată în România prin Legea nr. 30 din 18 mai 1994, publicată în Monitorul Oficial nr. 135 din 31 mai 1994, p.1
4. Legea nr. 272 din 21 iunie 2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, publicată în Monitorul Oficial nr. 159 din 5 martie 2014, p.10
5. https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_de_la_Geneva_din_1924_privind_Drepturile_Copilului [7.11.2021]